
Krúdy Gyula „nagy évtizede”

BORI IMRE

(Egy pályaszakasz történetének a vázlata)

8.

„Nem lehetetlen, sőt nagyon valószínű, hogy Krúdy Gyula az a regényíró, akire régen várunk...” — írta Bródy Sándor *A vörös postakocsi* megjelenése alkalmából, s joggal. Ám a regényíró Krúdy, kire a magyar irodalom alakulástörténete „várt”, évekkal korábban jelt adott magáról: előbb *Az aranybányában*, 1912-ben pedig a *Francia kastély* című regényében, nyomban az első Szindbád-novellás könyv után, a Szindbád-novellák regénnyé kristályosodása eredményeként.

Mert már a Szindbád-novellák is a regény-lehetőséget vetették fel, és azt példázták, hogy olyan életanyaggal volt az írónak dolga, amelyet a hagyományos regényformák felvenni nem tudtak, éppen ezért e novellák egy lehetséges regény részleteinek fragmentumai valójában, egy regény előtti állapotot tükröznek, ahogy Kosztolányi Esti Kornél-ciklusa egy regény utáni alkotói állapot szülötte. Nem a „regényről” általában van itt szó, hanem egy új formájú regény-lehetőségről, hiszen Krúdy *Az aranybánya* utáni és az első Szindbád-történeteket megelőző (s azokkal párhuzamosan) időben is írt regényt: 1906-ban *A podolini kísértet*, 1909-ben az *Andráscsik örököse*, 1912-ben pedig *A magyar jakobinusok* címűt, egy időben a *Francia kastély* című Szindbád-regénnyel. *A magyar jakobinusok* a kilencszázas évek vargabetűje vonalának jelképes végét, a *Francia kastély* a tízes évek törekvéseinek regény-kezdését jelzi, az 1912-es magyar irodalomtörténeti fordulópont „delejében” immár. Leegyszerűsítve: Krúdy a regényírás „mikszáthi” útjáról a Jókai-regényekből induló ösvényre tért, és lett a *Francia kastély* az első „jókaias” Krúdy-regény, egyúttal az író új regény-igényének első megvalósulása is.

Nem kétséges, Krúdy művészete a tízes években a Jókai-kérdést is felvetette. Részben a Jókai-hagyomány időszerűségére figyelmeztetett,

előtérbe helyezve, mint Sötér István írta kitűnő Jókai-monográfiájában, a „másik Jókait, a kaland, az álom bűvészt”, aki „megnyitotta előttünk a magyar regény egyik lehetőségét s utat mutatott az álom és képzelet irracionálisába, melyhez időnként visszatér egy-egy nemzedék”. Részben pedig a maga ideológiájának ösztönzésére idézi meg az immár klasszikus, végletesen eszményített, „angyali” Jókai-hősöket, vágyva azokat a „városos”, polgáriasult illúziókat, amelyeknek regényeivel nyomába szegődik, miként azt ugyancsak Sötér István jelezte. Nem annyira egy regénytípus továbbéléséről van tehát szó Krúdynál az oly feltűnő kapcsolódásában a Jókai-örökség egy részéhez, hanem sokkal inkább a vágyottnak átmentési kísérletéről (s mind egyértelműbb kritikájáról), nemkülönben arról a világhoz való viszonyulásról, amelynek alapján Krúdy is, mint évtizedekkel előtte Jókai, „realistának” vallhatta magát.

A Szindbád-anyag regénnyé szerveződése tehát Jókai katalizátori szerepe segítségével játszódott le: Krúdy hősei a *Francia kastély* című regényben Jókai műveire jellemző módon vannak egymással kapcsolatban, következésképpen a „regényes” elem ebben a műben Jókait idézi — oly módon azonban, hogy mind a *Francia kastélyt*, mind a későbbi Krúdy-regényeket egyúttal ellen-Jókai-regényeknek is tarthatjuk: Krúdy művében ellenkező előjelet kap majdnem minden jókaias motívum és regény-jelenség, az íróban dolgozó produktív ellentmondások tüneteiként.

9.

A Szindbád-novellák első sorozata is a történet problematikus voltáról vallott: egyetlen hősnőről volt szó bennük, de nem emberi viszonylatokról is, minthogy Szindbád szüntelenül az egykor megtörtént eseménynek a morzsáiból élt, s ezért nem volt alkalmas arra sem, hogy, egy regény főhőseként, világ szerveződjék alakja és sorsa köré. S nem válhatott erkölcsi normái miatt sem „igazi” hőssé: ítéleteiben ugyan pálcát tört szerelmei felett, gyakorlatában azonban ott lépkedett mellettük „romlásuk” útján. Asszony hőseinek méltó partnert kellett tehát találnia, s ilyen partnerre bukkant a *Francia kastélyban*, Jókai útmutatását követve, Pálházi, akinek „létezése” mintegy előfeltétele is a Szindbád-regénynek, minthogy általában „más”, mint Szindbád, s legalább a történések látszatát meg tudja annak a különben vékonyka cselekménynek, amely általa szövődik.

A *Francia kastély* című Krúdy-regénynek tehát nem Szindbád a kulcsa, hanem Pálházi, mint ahogy a Szindbád-történeteknek is az asszonyok sorsa és alakja adta meg esztétikai-ideológiai „értelmét”. Szindbád itt is csak a „harmadik”, aki vagy szemlélődik, vagy a szerelmi képzelgéseknek azokat a játékait űzi, amelyek a novellákban is adva voltak. Pálházi viszont Jókai regényeiből lép a színtérre, és Szindbád rögtön „egy regényes helyzet kellős közepén találta magát, amilyen helyzetek után gyakorta vágyakozott, amint kényelmes karosszékében szivarját szívta, vagy a korai tavaszi délutánt szemlélte a téli-esen elzárt erkély ablaka mögül”. Nem téveszthetjük szem elől a regénynek azt a mondatát sem, amelyben arról van szó, hogy Szindbád a

Pálházi támasztotta „vihart” „az első igazi kalandnak” nevezi, mondván, hogy „éppen háromszáz esztendeje kellett várnia erre az órára”.

A „krúdys” Szindbád ellenében tehát a „jókaias” Pálházira és segítőire kell figyelniük a *Francia kastély* jellemzői utáni nyomozásunk során, hogy külön tudjuk választani a jellegzetes Szindbád-szituációt attól, ami „regényes”, és éppen ezért nem is fér ebbe a situációba. A regényes elemet ugyanis Pálházi szerepe biztosítja, s az intrikának a szálai is mind őhozzá vezetnek — egyértelműen jókaias életfelfogásra emlékeztető módon.

Pálházi miként felesége mondja „tetőtől talpig gavallér”, azután „gárdatiszt, grófok és hercegek barátja, párbajhős, kártyás, kalandor, színésznek után futkosó úriember”, miként Márta asszony, az egykori színésznek jellemezte. „Inkább szomorú ember volt, mint vidám; mint azok a férfiak, akik sok mindent megpróbáltak már az életben. Nagy vagyont elkártyázott, majd milliókat szerzett megint, mert a török követésnél egy jó barátja a kisázsiai vasutak üzletét neki juttatta. Feketeszakállas, egykedvű, életunt, de mindig gavallér” — olvashatjuk jellemzésében. S külön is, akit bécsi borbélyja éppen úgy mindenüvé követi, mint tésztagyúró asszonya. „Vérbeli úr”, aki a perzsa sah módjára költözött Pesten, Blahánának négy fehér lovat küldött a kocsija elé, a kaszinóban pedig a wellsi herceg tiszteletére rendez estélyt, s regény cselekménye lejátszódásának idején éppen India felé tart, s Alexandriából üzen, hogy beleavatkozzék a többi hős sorsába. Nem kétséges, Pálháziban Krúdy egyik kedves embertípusával találkozunk, aki az író (de a regények szereplői) szemében is az élet hőse, akinek minden sikerül, s minden megadatik, ő az a „játékos, aki nyer” az életben.

Jókai hőseinek egyenes leszármazottja Pálházi, s rá is illik Zsigmond Ferencnek, Jókai monográfusának, a Jókai-hősökkel kapcsolatos megfigyelése, mely szerint a férfihősöket a „pózólo hidegség és nyugalom” jellemzi: „Ez az a híres romantikus póz, mellyel először Byron hősei gázoltak keresztül a hölgyvilág szívéen, egy emberöltőn át a társadalmi érintkezésekben is csakugyan ezt utánozta, ezt gyakorolta minden arszlán s Jókai sem tudott soha egészen leszokni erről kedvenc férfi-alakjainak rajzában...” S nem tudott Krúdy sem, ha Pálházira vagy Alvinczy Eduárdra gondolunk. Csak Pálházi már sebezhetőbb, mint az eszményi Jókai-hősök voltak: önérzete ágálóbb, cselekedetei leleplezőbbek, mert amikor nem tudja fiát megszerezni, el akarja rabolni, féltékenységében pedig párbajra hívja Szindbádot. Még nagy gesztus lehet, amikor, csak hogy megalázza a Walter családot, Roncsy Mariettet veszi feleségül, ki csak társalkodónő volt, és azután GeorGINÁT, de a gyermekrablási szándék, a GeorGINÁVAL kötött eltartási szerződés kikötése, hogy a fiatalasszony színésznek nem lehet, végül pedig a Walter család anyagi romlásának előidézése, majd párbaja Szindbáddal már jelzi, hogy a „romantikus pózon” megpattant a fölény máza, s esendőbb, mint ahogy azt „tartása” feltételezni engedné. Nem véletlenül tartja tehát az író sem háttérben. Pálházias létezésének szinte feltétele, hogy „láthatatlan” legyen. S valóban: „éleesebb” azokban a részletekben, amelyekben nincsen jelen, csupán beszélnek róla, mint akkor, amikor a színre lép.

Szindbád tudatában a „kaland” lehetősége tapad Pálházi személyéhez, s a bonyodalom kifejtését teszik lehetővé segítő társai, Pankotai Pál ügyvéd, Pálházi megbízottja, és az öreg Corvinusz doktor, a család orvosa és Pálházi házi besúgója, aki Walteréket céltudatosan tőzsdei játékokba vonja, hogy vagyoniukat elveszítsék és kiszolgáltatottjaivá váljanak Pálházinak. A mű regényes jellegének is ők a biztosítékai: Pálházi gyermekszöktetési tervének megakadályozásával kezdődik a regény, amikor Szindbád élete első igazinak nevezett kalandjába bonyolódik, romantikus körülmények között, hiszen „a régi, arisztokratikus városkában, a divatját múlt, ódon hangulatú álarcos-bálon” találkozik a segítséget kérő Georginával; Corvinusz doktor celszövése és Pankotai Pál megjelenése a regény derekán Szindbád és a Pálházi asszonyok életének a fordulatát siettetik; a Pálházival vívott párba pedig a cselekmény megoldását teszi lehetővé — sajátos módon Szindbád vereségével és Pálházi kétes értékű győzelmével, mert vele a pénz győzött a szerelem, a „modern” Pálházi a konzervatívabb Szindbád felett.

Nem Szindbád, hanem Pálházi igazi partnerei a nők is: az öreg Walterné, Mariett és Georgina. Pálházi mellett „élnék”, Szindbáddal pedig csak szenvednek. Ebből a szempontból ott van a helyük a Szindbád-novellákból már megismert „háremben”, hiszen „igazi” életük a Szindbád életkorét nem is metszi. Amikor Pálházi szituációját élik, akkor regényesek („Elvált asszonyok, egy férfi elvált feleségei, és a legnagyobb barátságban élnek. Regényekben...” — olvashatjuk róluk), amikor Szindbáddal vannak, a nem-történés langyosabb, álmodozásra ösztönző közegében mozognak, bár ők még tudnak ennek a másik, kevésbé praktikus életnek a szépségeiről, ezért talál Szindbád meghallgatásra Georginánál és Mariettnél is. Választásuk azonban az írói erkölcsi ítélet érvényével bír: a pénzt választják, mert kiegyeznek Pálházival, amikor felismerik, hogy „pénz nélkül nem ér semmit a fővárosi élet”, hiszen hősünk „csókon, kézszorításon, a kezeknek kedves játékokán” kívül mást nem tud nyújtani, s azt sem éri el, hogy Georgina legalább egyszer úgy szeresse, „amint a nő a férfit szeretni szokta”. Ilyen benyomásunkat erősíti meg az öreg Walterné viselkedése is, akinek életfilozófiája talán leginkább a Pálháziéval rokon, s nem véletlenül. Egykor színésznő volt, öregségére sem változott meg: a nőiség pénzre válthatóságának a tudatában viszi vissza lányát Pálházihoz, és szakítja el Szindbádtól. Ő „nagyvilági nő” volt, akinek főherceg udvarolt, s ilyen szellemben mérlegelte a „jót” és a „rosszat” a „ranghoz méltó élet” búvkörében.

A moralista Krúdy írja ezt a regényt is, s nő hőseinek erkölcsi arculatából, elsősorban Pálházihoz és Szindbádhoz való viszonyulásuk rajzából bontja ki a „babaotthon”-problematikát, nyilvánvalóvá téve, hogy nem véletlen a *Francia kastély*ban az Ibsen Nórájára való utalás sem. Van egy pillanata a regénynek, amely már-már a magyar Nóra lázadásának a drámáját ígéri, amikor Georgina Pálházival dacolva elhatározza, hogy színésznő lesz („Színésznő leszek, de úri dáma maradok...” — mondja), kitör Mariettel együtt a felvidéki városka „babaotthonából”, szakítanak az eltartottak kényelmes, ám végső fokon mégiscsak megalázó életével, és maguk keresik meg kenyerüket a színészséggel és a tanítósággal. Georgina mondja: „Nos, ha talentum, itt van az ideje, hogy aprópénzre fölváltuk. Eddig az előkelő, megközelíthetetlen úri

dáma volt a szerepem, most majd a rendező osztja ki. Shakespeare-t majdnem végig tudom... De tudok néhány Ibsen-szerepet is. Nórát! Ismeri?..." Egyértelművé az ilyen helyzet Walterné szavaival válik, aki Szindbádnak replikázva mondja, hogy Pálházi és a Szindbád is a maguk módján Georginának csak a „babaotthon” életmódját tudják kínálni. Pálházi feleségeit a kisvárosban ásta el, „míg ő maga élte világát”. Szindbád pedig a következőképpen látja a hősnőket, ismét csak az Ibsen-analógiára emlékeztető módon: „Mariett és Georgina finom kezeikkel sorban vizsgálták az elmúlt hölgyek eme emlékeit, és Szindbád lassacskán maga is olyan formájúnak látta a két nőt a régiségkereskedő boltocskájában, mintha ők is maroquin-kötésbe volnának foglalva, finomra csiszolt üveg alatt, és egy kései rajongó ágya fölött figyelnének valahol, valamerre...” Ezt a benyomást erősítik Szalánci Edit, a színésznő, szavai is: „Azelőtt magam is egy kis ördög voltam a színpadon, mint a kritikusok gyakran megírták: csupa elevenség, temperamentum, szenvedély égett játékomban... Mióta idekerültem, lassan átalakultam, ma olyan vagyok, mint egy porcelánbaba... Nemde porcelánbaba vagyok, Szindbád? Porcelánbaba egy finom üzlethől, ahonnan a főhercegisasszonyok részére is vásárolnak...” A Nóra-analógia mellé kívánczik azonban a Kaffka Margit regényeivel megfigyelhető is. A *Színek és évek* keletkezésének az ideje lényegében egybeesik a *Francia kastély*val. A két író felelete azonban a felmerült kérdésre merőben más, és éppen szemléletbeli különbségeik kínálják az analógia révén tanulságaikat. Krúdy nem hisz a nők olyan jellegű emancipációjában, amelyet Kaffka Margit hirdet, a kérdés időszerűségét azonban ő is érzékeli és ábrázolja is a kettős erkölcsű világ rajzával, valamint női hősei prostituálódása folyamatának a megmutatásában. Krúdy szerint a művészet sem kiútja a nőknek: Szalánci Edit, aki Pálházi udvarlását is fogadja, mint jeleztük, „babának” érzi magát, de még ő is „kifogástalan hírnevű”, tehát nem lépi át azt az erkölcsi Rubikont, amely után már nincs megállás, Kisfalvi Benedeknél pedig, ki „egykor hírneves csillag a vidéki drámában — elhízott, és befőttes üvegeket kötözget”, pedig neki is volt egy pillanata, amikor elbukhatott volna. Jellemző Krúdy felfogására, hogy éppen Szindbáddal akadályoztatja meg Kisfalviné bontakozó kalandját egy párbajjal, míg a *Francia kastély* hősnőjének, Georginának, Pálházi Szindbáddal vívott párbaja állja az útját, s kerül vissza végül is a volt férj kisvárosi „babaotthonába”. Krúdy mintegy Szindbád elől ragadja el Georginát.

S ez a „babaotthon” Krúdy Senki-szigetén van, a *Francia kastély* jókaias körének kiteljesedéseként.

10.

A *Francia kastély* a Senki-sziget kérdésének egyértelmű felvetésével a Szindbád-interpretáció is gazdagodhat a novellákban is. S ha elfogadjuk Sőtér István véleményét, aki szerint „Timár Mihály sorsa jelképpé lett, romantikus jelképpé: Jókai művének titkát és lényegét fejezi ki számunkra”, akkor azt is állíthatjuk, hogy Krúdy a maga esztétikai és eszmei „titkát” éppen a Szindbád alakja köré szőtt történetekben kezdte kibeszélni. A *Francia kastély*, éppen ezért, bár nem a leg-

jelentősebb alkotásai közé sorolható, egyik kulcsműve Krúdynak: nyilvánvalóvá válik például, hogy a felvidéki kisvároskák, elsősorban Podolin, Krúdy képzeletének a vágy-világának Senki-szigete valójában. Ez a *Francia kastélyban* is, amelyben a kisváros „régii, ábrándos és regényeskedő”, egy letűnt kor szokásrendszere konzerválódott benne, a biedermeier (amelyről Szindbád azt gondolta, hogy már csak múzeumban látható), amelynek emlékeit az író majd Pesten is keresi. Így vall erről a Pálháziné szalonjában (a ház is Krúdy szívéhez nőtt épület: „Régii urasági ház volt, amelyben bizonyosan volt valahol egy széles, aranyozott lábú ágy, melyben a családi hagyomány szerint egyszer Mária Terézia aludt...”):

„Horácot hiába keresem e helyen, meg kell elégednem Stánczyval. Az öreg katonatisztek mogorva férfiak, a színésznők igen tisztességesek. Tán mert régi házak, régi tornyok vannak benne, és Medve, a Francia kastély régi portása már igen jól tudja minden szeszélyemet. Szeretek végigsétálni a Barátok utcáján, ahol gyermekkoromban iskolába jártam, és örömmel tölti el szívemet itt a téli hó, amely furcsa alakban rakódik le a háztetőkre, mintha nem is egy modern magyar városban sétálgatnék, hanem visszatérve az időben, száz, kétszáz esztendő előtt egy kis német városban volnék. Szeretem a kosztot a vendéglőben, a Szőlőnél, és a dolgaimtól ráérek megállni régimódi erkélyek alatt, ahol fiatal nőt látok...”

Vágy-kép, egy imaginárius valóság csak, „szindbádi” ráfogás az idilli kisváros, ahova Timár Mihályként tér meg Szindbád is, Pálházi is, mintha Jókai aranyemberének tudathasadásával keltek volna életre. Látszat csupán a boldogság ezen az életszigeten. Azok húzódnak meg itt, akik nem bírják az élet-versenyt, vagy „elnehezültek”, mint Kisfalvi, a színház igazgatója, akinek Shakespeare az istene. A valóság az, hogy a városka lakói Pestre mennek „élni”, s oda igyekszik Szindbád oldalán a színésznőnek készülő Georgina is. A kettős erkölcs világában véli tehát Szindbád a boldogságot felfedezni. „A régi fölvidéki városka lakói — olvashatjuk —, akik hetenkint többször is Pestre vagy Bécsbe »szaladnak a gyorssal«, hogy végig lumpolják az éjszakát, megnézzék a balettet az operában, a táncosnőkkel poharat koccintsanak az Olympia földalatti csarnokában, és hajnalban képosztalevest egyenek az artista korcsmában, amely mulatságokban gyakran maguk a patricius dámák is részt vettek, mint nagyanyáink idejében, a fürdőhöz való kirándulásban, a Francia kastélyban szigorú gonddal örködtek arra, hogy Szalánczi kisasszony sohase mutathassa meg harisnyakötőjét, szegény.” Hőseinkkel azonban Pesten sem „történik” semmi különös az egy párbajon kívül. Ha a felvidéki kisváros tele van „eseménnyel” Szindbád szerint, Pest a „nem-történés” színhelye, s az érdekes benne, ami a kisvárosra emlékezteti, a múltat idézi. Krúdy igazságszolgáltatása zárja el Georgina elől Pest jelenét, s akadályozza meg, hogy „modern” módon prostituáldjék, ha színésznő lesz, s már Szindbád is meguntta.

A Jókai-analógiákat éppen a fentiek miatt kell az írónak a Dickens világára való utalások sorával erősítenie, mintegy megkettőznie a múltat. Feltűnő ugyanis a *Francia kastély* „analogos” köre: már a „jókaiság” is irrealitást sugall itt, s ezt tetézik Krúdy angol képei, amelyeknek középpontjában Kisfalvi Shakespeare-kultusza áll. A *Francia kastély* „másik” világa bontakozik ki az angolos hasonlatokból, mely tulajdon-

képpen egy a Senki-szigete képzetel, ha Sükösd Mihály Dickens-tanulmányának arra a kitételére gondoltunk, amely szerint a fiatal Dickens idejében délangol tájon „még a »régik«, mezőgazdasági, patriarkális Anglia képe tárul a szemlélő elé, nagy földbirtokokkal, juhnyájakkal, legelőkkal, vidéki úriházakkal és az úriházakban derék, puncsivó, múlt századokból ittmaradt földbirtokosokkal: a Pickwick Klub világa ez...” Nyilvánvalóan nem hiába emlegeti Krúdy a *Francia kastélyban* Bozt, éppen a Pickwick Klub íróját, s kapja tőle majd a „vörös postakocsi” képzetet is.

A *Francia kastély*nak már az első oldalán feltűnik az angolos hasonlat. Georgina „arccoskája olyan üde és kellemetes volt, mint a múlt századbeli hercegek vagy lordok feleségeinek arcképei az aranyozott bőrtokban”, Mariett pedig „lehetne egy angol lady az Anna királynő korabeli képekről” is. Szindbád képzelgései pedig rendre „angolosak”: a fogadók „mintha egytől egyig a Györgyhöz volnának címezve, mint az angol regényekben”, a *Francia kastély* pedig egyenesen Oxfordot juttatta eszébe („... egyetemi hallgató volt ismét Oxfordban, a Themzén evezett, és egy londoni színésznőbe volt szerelmes, miss Toterhaybe. És hetenkint Londonba utazott.”) Ezekben az angol képekben találkozunk többször is a postakocsival, „mely a régi angol városokba, fogadókhá vitte az utazókat”, vagy amelyekben „a régi Angliában ide-oda közlekednek”. S még Pesten is a Trieszt szállót Georgina azért szereti, mert „mindig furcsa, regényes érzései támadnak, midőn hajnalonként arra ébred, hogy vidéki szekerek csengős lovaikkal a fogadó udvarára hajtának. Szinte várja, hogy mikor jön már a nehéz postakocsi az angol regényekből és vele a különböző utazók, akikről Dickensben annyit olvasott”. A Krúdy szeme előtt eltűnő magyar feudalizmus látványa így idézi meg az angol feudalizmusét, azét a gentryét, amelytől a magyar is a nevét kapta, de Krúdynál már az idillt hordozta, melynek eltűnését éli és írja.

11.

A vágy és valóság dilemmái kísérik tehát nemcsak a novellákat, hanem a Szindbád-regényt is. A mű Kisfalvi-epizódja is ezt hirdeti, hiszen a *Francia kastély*nak vannak kesernyés oldalai is, a vágyott ellenében a valóság tükröként. Szindbád, ki modern „lézengő ritter” és szeret cél nélkül vándorolni a világban, egy pillanatban így kiált fel: „Mit ér az egész élet, ha egyszerre céltalannak és üresnek kezdjük látni?” Kisfalvi elárulja, hogy csak azért él úgy, ahogy él, mert a „felesége nem engedi, hogy más legyen”, vallva, hogy „a legjobb kocsmában lenni”, Szalánci kiasszony pedig bevallja, hogy azért nem lett már öngyilkos, mert „a boncoló asztaltól félt”: „Egy tiszta nő még halála után is megrendül attól a gondolattól, hogy a halottasház őrei mezítelenül látják, és a temetkezési vállalat tisztjei veszik karjaikba”. Az író a Pálházi asszonyainak „másik” életét már meg sem meri mutatni, mint aki fél a leleplezés rettenetes igazságától. Krúdy „aranyemberének” Timeája és Noémije (Georgina és Mariett) Szindbád szeme elől Pálházi Senki-szigetére távozik, hogy megmaradhasson idillikus vágyképnek továbbra is.

Az író egyértelmű feleletet a *Francia kastélyban* sem adott tehát, de a tizes évek valóságának dialektikáját itt is ábrázolta a regényforma felé való tájékozódásával egyetemben. Hőst is vált: Szindbád helyett Rezeda Kázmér alakja köré szövi majd „nem-történeteit”.

(Folytatjuk)